

"XALÇA" deyib gəlmişik...

"Azərbaycan xalqaları" jurnalının növbəti ekspedisiya səfəri Ağsu rayonunun Dilman, Hacman, Xatman, Kalva və Suraxanı kəndlərini əhatə etmişdir.

Ekspedisiya üzvləri: prof. V. Muradov,
Ü. Məmmədova, T. Babayeva,
F. Əliyev

Motiv: Ülviyyə Məmmədova

Tauri Şirvan ətərlərindən heç nəyi seirgəməyib. Yaşılıq, bol su, borakətli torpaq, meyvə bağları, göz işlədikcə uzanıb gedən üzüm meşəlikləri, yay-qış qonaq-qarəsi xələmşən kəndlər... Bir sözlə, burada həyat qaynayıb. Şirvan bölgəsinə turist axını yayda daha da güclənir. Bakı-İsmayıl yolu da avtomobillərin sıxığı da elə bununla əlaqədardır.

Bu, "Azərbaycan xalqaları" jurnalının Şirvanı ilk səfəri deyildi. Xalqaların, xalqalarının, boyaqçıların soruğu ilə burada çox evlərin darvazalarını döymüş, neçə-neçə sonetkarlarla tanış olmuşuq. Professor Vidadi Muradovun rəhbərlik etdiyi ekspedisiya qrupunun tədqiqat obyekti Ağsu rayonunun Dilman, Hacman, Hatman, Kalva və Suraxanı kəndləri idi. Yəqin ki, Azərbaycan xalqaları ilə maraqlanan tədqiqatçılar indiyədək heç bir mənədə bu sadalanan kəndlərdə tovan xalqalar haqqında məlumatla qarşılaşmayıblar. Axı Şirvandan bəhs edən məxəzlər də burada tarixən, demək olar ki, bütün kəndlərdə, qəsəbələrdə ayrı-ayrı sonetkarlıq sahələrinin, o cümlədən xalqçılığın təşəkkül tapdığını, inkişaf etdiyini vurğulamışıdır. Və indi də bir çox yaşayış məntəqələrində xalqçılıq sənətinin evlərdə, ailələrdə davam etdirilməsi bu mübarəqəni anənin yaşadığından xəbər verir. Lakin Şirvan xalqçılıq tarixi adı tez-tez xatırlanan məşhur kəndlərlə - Biçov, Qəşəd, Nabur, Ərkiman, Maraça, Kolanı, Pırhasanlı və s. ilə məhdudlaşmur. Bəlginin ucaqlarında - dağlarda, sıx meşəliklər qoynunda yerləşən kəndlərdə də xalqçılıq sənəti mövcud olmuşdur. Ekspedisiyanın məqsədi indiyədək araşdırılmayan, diqqətdən kənarda qalmış bu beş kəndlə tanışlıq, əhalinin məşğuliyyəti, sənət sahələri və təbiəti

ki yerli xalqçılıq ənənələri haqqında məlumat toplamaq idi.

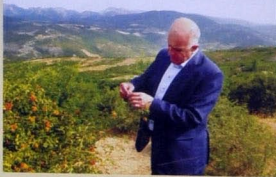
...Muğanlı dağlarından açılan panoramə füsunkardır. Aydın səma, günəşin ilıq nəfəsi, yaşıllıq, çay yatağı, böyürtkən kolları...Diqqətimizi dağın başından düz aşağınadək uzanan cığır cəlb edir. Bir qədər vahiməlidir. Amma o da bu gözəlliyi tamamlayır. Hələ Bakıda ikən bizimlə söhbət edən bir kalvalının sözlərini xatırlayıram: "Dilman, Hacman, Xatman, Kalva, Suraxanı bir ananın övladları kimidir. Bir-birlərinə çox oxşayırlar. Amma fərqli cəhətləri də var. Bu kəndlərə gedən yol birdir. Məsələn, Kalvaya qonaq gedən adam yolda qaranlığa düşsə, çox rahatca Dilmanda birinin evində gecələyib, səhəri gün yoluma davam edə bilər. O, gecələdiyi evdə heç də özünü yad hiss etməyəcək".

Maraqlı tanışlıq idi. Anarın ilki - Dilman bizi gündüzlük kənd qayğıları ilə qarşıladı. Paytaxta yaxın yerləşdiyindən yay vaxtı bu yerlərin qonaq-qarəsi əslik olmur. Kənd bələdiyyə sədri Tərlan Səmədovla görüşürük. Tərlan Səmədov ali təhsilli müəllimdir. Jurnalımızla, nəşrlərimizlə onu da tanış edirik. Kəndin, əhalinin, burada tarixən mövcud olmuş sənət sahələrinin tarixi ilə maraqlandığımızı bildiririk. Tərlan müəllimin dediklərindən: "Sizi maraqlandıran kəndlər haqqında danışmaq, sanki bir ailə haqqında danış-

maqdır. Çünki bu camaat aslar boyu bir-birinə qaynayıb-qarışıb, doğulmuş, Dilman Ağsu rayonunun Kalva inzibati ərazi vahidində aiddir. Niyədağın atəyində yerləşir. Böyük Qafqazın cənub yamaclarına sapalanan 16 yüksək dağ kəndindən biridir. Buradan etibarən yaşıllıq gəxalır və yüksəklik artır. Məşənin dərinliklərində bir neçə şalala mövcuddur. Dilman şalələsinə məşin yolu yoxdur. Oraya atla 30-45 dəqiqəyə getmək mümkündür. Şalala töküldüyü yerdə təbii hovuz əmələ gətirir. Hovuzla girmək üçün yosunlarla örtülü sürüşkən daşdan daf etmək lazımdır. Kəndin ərazisində Zinəvə, Pırvəli, Gürcü, İnayim, Söyüdlü kimi bulaqlar var. Məhz bu cəhətlərə görə Dilmanın il boyu çoxlu qonaqlar olur. Amma düzünü deyim ki, kəndimizlə sizin kimi maraqlananlar olmayıb. Və təbiət insanları elə ovsunlayıb ki, belə məsələlərə diqqət yetirməyiblər, ya da ki belə məsələlərə biganəlik göstəriblər".

Kənddə həmsəhbətlərimiz çox oldu. Onların hamısı "biz şirvanlıyıq. Əslimiz-kökümüz də bu torpağa bağlıdır" deyirdilər. Şirvan kəndlərindəkindi nəə bağlılıq, yaşadığıları ərazinin din tarixi, övliylərlə əlaqələndirmək ənənəsi Dilmanda da güclüdür. Camaatın bəzən bir-biri ilə üst-üstə düşən, bəzən isə tamamilə təzadı fikirlərini dinləmək maraqlı idi. Bəs görəsən, bu haqda tarixi mənbələr nə deyir?

Şirvanın boyaq bəkiləri ilə tanışlıq

Dilman kəndi 1828-ci ildə Rusiya və İran arasında imzalanmış Türkmənçay sülh müqaviləsindən sonra Cənubi Azərbaycanın Dilman mahalından 200 ailənin köçüb gəlməsi nəticəsində yaranmışdır. Yaradıcılığında Şirvan tarixinin mühüm məqamlarını işıqlandıran Əziz Cəfərzadənin "Aləmdə səsim var mənəm", Fəxrü Gürgünün "Veys və Rəmin" əsərlərində bu haqda yer almış fikirlər də eyndir. Məsələn: "Veys və Rəmin" əsərində oxuyuruq: "Dilman (Dilmağan) Cənubi Azərbaycanda - Urmiya ilə Təbriz arasında, Urmiya göləinə tökülən çayın üzərində yerləşən, təxminən e. I minilliyin başlanğıcında salınan şəhərdir. Bu şəhərin bir adı da Səlməsdır. Hazırda "Şəhpur" adlanır.

Hacıman kaidından görüntüler

İşlayır. Sünbül Bakıdakı texniki peşə məktəbində kulinar ixtisas üzrə təhsil alır. Samara Avrasiya İnstitutuna bitirən Əfqan Bina hələ imkanlı təyarrə müəhəndisi vəzifəsində işləyir. Nəncə ali təhsilisi rus və ya adebiyyəti müəllimdir. Kiçik qız Gülbənöz ADPU-nın tarix fakültəsində bitirib, hazırda Göygay rayonunun Qaraxöndü kənd tam orta məktəbində müəllimə işləyir. Buzovnadakı 26 nömrəli tam orta məktəbdə müəllim işləyən gəlini Sevil Əmirova Azərbaycan Respublikası Prezidentinin sərəncamı ilə "Tərəqqi" medalı ilə təltif edilmisdir. İkinci gəlini Tarla Əmirova işə müsqi müəllimdir. Nəvəsi Əmrov Həsən Əfqan oğlu ADPU-nun tələbəsidir.

Gəlişimiz kənd ağsaqqalını çox sevindirib. "Çoxdandır sizin kimi həmsöhbət axtarırdım", deyərək jurnalımızı vərəqləyir.

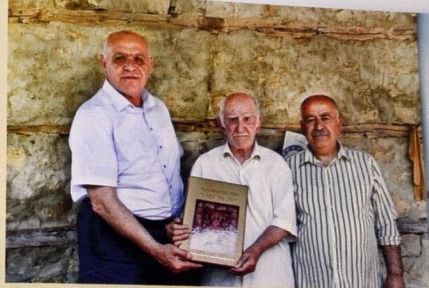
Jurnalınızda gördüklerim mani uşaqlığıma, yeniyetməlik, gənclik çağlarıma qayıtdı. Xalçalar mənim həmyaşıdlarım üçün əsl xətirə kitabıdır. İndi qədim xalça tapmaq müşkül məsələdir. Ömrün illəri kimi onlar da tükenib. Amma siz sağ olun ki, belə xeyirxah işlərlə məşğulsunuz.

Kənd-kənd dolaşıb xalqaların tarixi ilə maraqlanırsınız. Xalqa haqqında danışmaq elə kəndimizin tarixi, insanların haqqında danışmaq deməkdir. Həcmən əhalisi də, dilbilənlər kimi Cənubi Azərbaycandan köçürülmədir. Amma bu haqda camaat çox az məlumatlıdır. Çünki sovet hökuməti camaatın öz tarixini bilməsinə bütün imkanlardan istifadə etməklə mane olurdu.

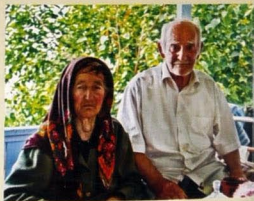
Hacıman palazları həm Cənubi Azərbaycan, həm də Şirvan xalça qrupunun bədii və texniki xüsusiyyətlərini əks etdirir.

Professor Vidadi Muradov, Tarlan Əmirəyev və cəfəri Əfəndiyev

Amma bu gördüyünüz kəndlər arasında az-çox xalqçılıq sənəti yasan da eia Həcan kəndi olub. Vaxtilə Həcamda ümumiyyətlə toxuculuq sənəti çox inkişaf etmişdi. Burada da çox palaz, xalça, xurçun, yəhərstü toxunub. Tükəzən Soltanov, Türfa Yunusova, Gilə Nurzaliyeva kimi xalqçılar əl sənətkarlıq nümunələri yazıdılar. Onlar öz işlərini peşkarlıqla olublar. Xalça toxumaq üçün ipləri müxtəlif bitkilərdən və həşəratlardan alınan rənglərə boyaymışlar. Bu kənddə daha çox 6 və 12 göllü yun "Həcam palazı" toxunub. İndi kənd sakinlərin evlərində onlardan bəziləri azıxatıra kimi qorunub saxlanılır.

Vidadi müəllim "Hacman palazı" haqqında məlumatlarını qocaman müəllimlə bölüşür.

Akifa va Tartan Amirvaldi

Haciman patlati tangkai wa nemi

... Oka ...
... edr. umu ...
... davam ...
... daha ...
... yeni ...
... ardo ...
... Ragonan ...
... dır ...

qətiyi. Azərbaycan xalçalarında nadir hallarda təsadüf olunan narıncı rənglər palaz üzərində maraqlı harmoniya yaradır. Bu palazların bədii kompozisiyasını əsasən müxtəlif ölçülü, daxili qarmaq motivləri ilə bəzədilmiş altıbucaqlı göllər təşkil edir. İlk baxışdan bu nümunələri cəmhda yaşayan soydaşlarımızın əli işi də hesab etmək olar. Hacman palazı öz kökünü cəmhda götürmüşdür. Şirvanı isə yeni rənglərlə zənginləşmişdir. Uzunluğu adətən 3, eni 1.60 sm olan Hacman palazının ipəri yerli qoyun yunundan alınır. Bu yun züsusi, incə emaldan keçir. Bir neçə dəfə il əvvəli ilə yığıldıqdan sonra yun tamamilə incir. Bu toxunuşda çox zərif görünür. Dilman, Hacman, Xatman, Kalva və Suraxanı kəndlərində yetişdirilən qoyun cinslərinin parlaq yunundan hazırlanmış iplərdən xalça və xalça məmulatları toxunuşunda geniş istifadə olunmuşdur. Keçi qəziləndən sicismlər toxunmuşdur. İndi həmin məmulatların sayının azlığı təəssüf doğurur".

Qocaman müəllim tələbə yoldaşı marhum akademik Budaq Budaqovla bağlı xatirələrini də bizimlə bölüşür: "Budaqla söhbətlərimiz çox olardı. O, Qərbi Azərbaycan xalçalarından danışmağı çox sevərdi. Mən də kəndimizin Hacman palazları ilə öyünürdüm. Təbiətin alimi olmaq üçün, ilk növbədə, təbiətin adamı olmaq lazımdır. Biz də xalçaları həmişə təbiətlə müqayisə edərək. Təbiəti gözəl olan yerin xalçaları da bənzərsizdir".

Tarlan müəllimin böyük kitabxanasını bundan sonra "Azərbaycan xalçaları"

jurnalının sayları, "Azərbaycan xalçaları", "Naxçıvan xalçaları", "Azərbaycan xalçaları. Təbrix qrupu" kitabları boyayacaq.

Xatmanı keçərək məşhur Kalva kəndinə daxil oluruz. Şişdağ, Seyxandağ, Ağdağın əhatəsində, yerləşən kənd müxtəlif illərdə İsmayıl, Kürdəmir, Şamaxı rayonlarının təbəçiliyində olub. Tarixi mənbələr Kalvanın ən azı 8-10 əsrlik tarixi olduğunu sübut edir. Kəndin qədim məzarlığında qəbirlər 200-250 il əvvəllə, hətta daha qədim dövrlərə aiddir. Kalva sonatkarlıq mərkəzləri kimi məşhurlaşmış Başqal, Lahic, Sulut kimi kəndlərlə həmsərhəddir. Həmin kəndlərin Şamaxıya çıxış yolları Kalvadan keçir. Ərazisində sayısız-hesabsız təbii yeraltı bulaqları olan Kalvanı "bulaqlar kəndi" də adlandırırlar. SSRİ dövründə qonşu Dilman, Xatman, Hacman, Suraxanı və Pirqaraxca kəndləri Kalva sovetliyində birləşmişdi. İndi isə "Kal-

Kalvanı müəllim Qəlib Soltanovlu və Gülağa Qubatova söhbətləmiş kəndin tarixi və xalçaları haqqındadır.

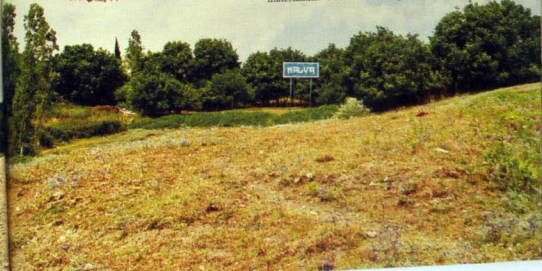
va kənd ərazi bölgəsi" adlanır. Əhalinin əsas məşğuliyyəti əkinçilik və heyvandarlıqdır.

Kəndin ən axarlı-baxarlı gümüşündə tarix müəllimi Qəbir Zülfüqarovun qonağıdır. Onunla bərabər qocaman müəllimlər Qəlib Soltanovlu və Gülağa Qubatov da söhbətimizə qoşulurlar. Qəlib müəllim Azərbaycan Dövlət Pedaqoji İnstitutunu bitirib. 40 il doğma kənd məktəbində Azərbaycan dili və ədəbiyyat fənlərini tədris

etmişdir. Azərbaycan müəllimlərinin VI qurultayının nümayəndəsi (1976). Ağsu rayonu üzrə ilk "Metodist müəllim" (1982) olub. 1978-ci ildə "Şərəf nişanı" ordeni ilə təltif edilib.

"Kəndimizin adı öz-özünüdə araşdırma materialıdır. "Kalva" sözü bu gün dilimizdən bir

3
çox dialektlərində işlənən və sulu, çökək yer mənasını verən "kalafa" sözündən götürülmüşdür. Bu söz kəndin təbii-coğrafi şəraiti ilə tam uyğunluq təşkil edir: dörd bir tərəfdən dağlarla əhatə olunmuş Kalva çökəklikdə yerləşir, bəzəlidir. Kəndimiz həm ticəri, həm mədəni, həm də təhsil baxımından ətraf kəndlərin mərkəzi olub. Kəndimiz hər zaman ziyalıları, qəhrəmanları ilə öyünüb. Mənbələr göstərir ki, Kalvada ilk məktəb XIX əsrin II yarısında yaranıb. Əvvəllər kənddə Hacı Abdulla və onun qızı Molla Kafiyə öz evlərində 9-12 yaşlı uşaqlara - oğlanlara və qızlara dini dərslər keçmişlər. 1881-1891-ci illərdə kənddə yeni üsullu məktəb açılır. Osman adlı kənd sakininin evində fəaliyyət göstərən məktəbin 36

şagirdi olub. Tanınmış pedaqoq Soltan Məcid Əfəndiyev məktəbə gələr, dərslərdə iştirak edər, məsləhətlər verirmiş. Böyük maarifçi Mahmud bəy Mahmudbəyov da Kalva kənd məktəbinin ilk müəllimlərindən olmuşdur. 1918-ci ildə kəndin şimal tərəfində tikilən böyük məktəb binası da ermənilər tərəfindən yandırılıb. Sonradan məktəb yenidən bərpa olunur və böyük maarifçilik mərkəzinə çevrilir. Bu məktəbin məzunlarının sorluğu respublikamızın, yaxın və uzaq xarici ölkələrin müxtəlif şəhərlərindən gəlir".

Gülüğa Qubatov da filoloq-müəllimdir. Onun da Kalva haqqında dedikləri maraqlı oldu: "Hal-

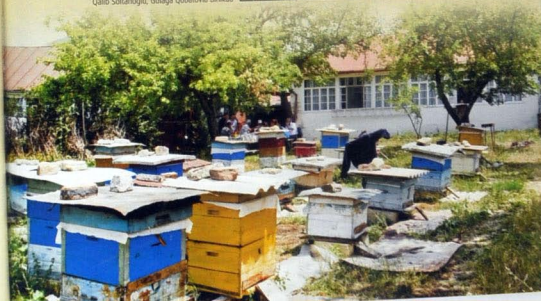
hazırda Kalvada Sarıbağça, Qulubağı, Vağı, Balabağ, Kalabağ, Bağçala, Mustafəyi bağı, Qələmlik, Məhməd bağı, Çalabağ, Cırıx və s. kimi məhəllələr vardır. Kalvada tarixi məlumd olmayan pirlər çoxdur. Kənd camaatının inanc yeri olmuş Soltan Baba Hacınin qəbri XII əsrdə aiddir. Pirdürahı, Sarəki, Söyüdlü, Düşməköçə, İslimə, Ağbulaq, Şirimbulaq, Savalan, Güllə, Hacıman-qulu baba müqəddəs ziyarətçilərləndir. Kəndimiz öz təbiəti ilə öyünür. Bu yerlər it-burnu, yemişan, ağzil, fındıq, alma, armud, qoz, tut, alça, gilə, gavalı, saftalı, üzüm, qara-zirinc, çaytikanı kimi meyvə ağacları, yasəmən, şatəpə, qaraqınz, bənövşə, səhləb, dağ keşnişi, dağ nanəsi, quzuqulağı, gıcikan, dəvədabarı, dəşotu, biyan, daziotu, pişikotu, gülxətimi, bağayarpağı və s. kimi dərman bitkiləri ilə zəngindir. Adı daha çox Qarabağla, Şuşa ilə birgə çəkilən xarı bülbül bitkisi də Kalva təbiətinin möcüzələrindəndir. Sərdəxanı, lylərbulaq, Qarabulaq, Vələsibulaq, Suxta, Kərbulaq, Daşlıbulaq, Araz, Əli-İstiyar bu-lağı, Çayqırağı və s. kimi mənbəyi dağların, meşələrin darınlıqlarından başlayan, mineral maddələrlə zəngin olan bulaqlarımız var".

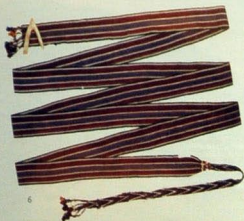
Qahir müəllim Kalvarın sənətkarlıq tarixi haqqında danışır. Başqal və Lahuc kəndləri ilə sərhəddə yerləşməsi burada ayrı-ayrı sənət sahələrinin də inkişafına səbəb olmuşdur:

"Dəmirçilik, bərnəliq, dülgərlik tarixən Kalvada inkişaf etmiş sənət sahələrindən olub. XX əsrin əvvəllərində qonşu Sultu kəndindən Kalvaya gəlmiş Mirzəməmməd kənddə dəmirçilik sənətinin inkişaf etdirmişdir. Kənddəki bir çox qədim evləri Lahuc ustaları tikmişlər. Əgər həmin evlərə diqqət yetirənsiz, Lahuc evlərinin üslubu daha yenisi ilə əvəz edilib. Lakin biz kalvalılar bu evləri tarixi abidələr kimi dəyərləndiririk. Kəndimizin qadınlarının əvvəllər toxuculuqla məşğul olduqlarını xatırlayıram. Gülcəhə, Tımdır, Gülcəhan, Sərvinəz, Sədri, Bədriyyə, Zərnəşən, Sumayə, Zərgül kimi qadınlar torbə, xurcun, heybə, corab kimi məmulatları toxuyurdular. Camaatımız həmişə toraqqəpərvər, elmə,

Kalva sakinləri (soldan birinci) Qahir Zülfiqarov, Qalıb Soltanoğlu, Gülüğa Qubatova birlikdə

6

madaniyyətə meylli olub. Kalvada mədəniyyət evi də 1953-cü ildə inşa edilmişdir".

"Bəs, xalçaçılıq necə? Kalvada xalçaçılığın tarixi haqqında nə bilirsiniz?" sualımıza həmsöhbətlərimizin cavabı belə oldu:

"Şirvanın xalçaçılıq anaları bu kəndlərə də sirayət etmişdir. Daha çox "Hacman palazları" ilə məşhur olub bu yerlər. Lakin bir məsələ də

90

8

var ki, digər kəndlərdən fərqli olaraq, burada toxunan xalça və xalça məmulatları satış üçün deyil, məişət ehtiyacı üçün nəzərdə tutulmuşdur. Bu səbəbdən də yerli xalçalar ticəri dövriyyəyə daxil ola bilməmişlər".

Kənd sakinləri indiyədək bir çox qəzetlərin, jurnalların, televiziya və radio verilişlərinin məsəhbərləri olublar. Lakin heç vaxt onların qapısını xalça ilə maraqlanan araşdırıcılar döyməyib. Bu yolda ilk addımı "Azərbaycan xalçaları" atdı.

Kalvalılarla sağollaşaraq üzümrüzü ucaq dağ kəndi olan Suraxanıya tuturuq. Kəndə çatmaq üçün daşlı-kəsəkli yolları qət etməli oluruq.

Vidadi müəllimin Şirvanın boyaqçılıq anaları haqqında söhbətləri yol mənzərələrini tamamlayır: "Şirvan təbii boyaqçılığın inkişafı üçün geniş imkanlar yaradır. Tarixən Azərbaycan xalçaçılığının əsas mərkəzlərindən biri olan Şirvanda ağ qoyun cinslərinin artırılmasına daha çox əhəmiyyət verilir. Çünki boyaqçılıq üçün istənilən rəngi yaxşı götürən ağ rəngli yun daha münasib idi. Şirvanın əl çəmənlərində bəslənmiş qoyunların "dağ

yunu" aran qoyunlarının yununa nisbətən yüksək qiymətləndirilir. Ucsuz-bucaqsız Pırqulu, İsmayılı, Cəngi, Xaltan, Alpud çəmənləri, meşələr, xalq arasında "toxmacar" adlanan tut bağları boyaqçılıq üçün ənənəvi xammal ehtiyatı yaratmışdır. Dilman, Hacman, Xatman, Kalva və Suraxanı kəndlərinin təcrübəli boyaqçıları da müxtəlif bitkilərin kök, kökümsov, gövdə, budaq, qabıq, yarpaq, çiçək, toxum, meyvə və giləmeyvələrini toplayıb boyaq məhlulu hazırlamış, ipək və pambuq parçaları, xalçaçılıqda işlədilan yun ipləri və ipək sapları gözəl, parlaq rənglərlə boyamışlar. Boyaqçılıq Şirvan əhalisinin qədim sahələrindən biridir. Məhəmməd, Ərciman, Çalov, Sor-sor, Qəşad, Lahic, Ərəbuşağı, Başqal, Dilman, Xatman, Nüydü, Cəyirli, Sulut, Zərgəran, Qaraqoyunlu, Osmanbəyli, Çarhan, Nəbur, Kolanı, Poladlı, Yekəxana kəndləri və s. bölgənin əsas boyaqçılıq mərkəzləri olmuşdur. Burada həm yabanı, həm də mədəni boyaq bitkiləri geniş yayılmışdır. Şirvan sənətkarları boyaqçılıqda nar, soğan, qoz-q

9

10

buğı, badam, əncir, tut yarpağı, sarağan (sarı rəng üçün), siğirgözü, süpürgəgülü və s. bitkilərdən də boyaq maddəsi kimi istifadə edirdilər. Boyaq bitkiləri vasitəsilə yun ipin boyanması iki üsulla aparılırdı: bir sıra boyaq bitkiləri ilə birlikdə qaynadılırdı, bəzilərindən isə əvvəlcə

11

91

boya məhlulu düzəldilir və sonra ip həmin rəngə salınır. Dilmən, Xatman, Hacman, Qaraqoyunlu, Başqal, Sultut və Ərcimən kəndlərində qozun qabığı ilə birgə qaynadılır, sonra ipləri təzək külünə sürtürülür və bu üsulla qara rəng alınır. Qara rəng nar qabığından da alınır. Şirvanın Ərəbşahverdi, Təklə, Qaracadı, Çalov, Cəyirli, Nabur və digər kəndlərində qara boyaq almaq üçün turş narın qabığı ilə qaynadılır, sonra həmin ipi "qara torpaq" və ya "qara zəg" məhlulunda ikinci dəfə "bişirirlər". Bu bölgədə ipi itburnu, qalı, sumax, sarıyaq vasitəsilə də qara

Əsədov Fəhruz Suraxanıda həm xalçaçılıq, həm də tikmə sənətinin inkişafından danışdı.

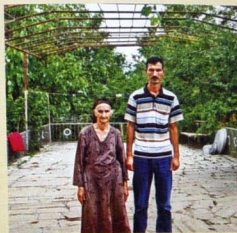

12

13

1-13. Dilmən, Xatman, Kalva və Suraxanı kəndlərində toynun xalça və xalça məmulatları.

Əsədova Talibə və oğlu Əsədov Rövşən

rəngə boyayırdılar. Təbii halda açıq-sarı rəngli olan "qara torpaq" a daha çox Qobustan rayonunun Ərəbşahverdi, Yekoxana, Mərzə, Təklə, Ərəbşahverdi, Kolani, Poladlı və b. kəndlərində təsadüf edilirdi".

...Azərbaycanda iki məntəqə "Suraxanı" adı daşıyır: Bakı kəndlərindən və rayonlarından biri və Ağsu rayonunun kəndlərindən biri belə adlanır. Mənbələrdə kənd ərazisində şum işləri aparılarkən XII əsrdə pul sikkələrinin tapıldığı qeyd olunur. Kəndin əlverişli iqlimi, məhsuldar torpaqları Qubadan, Lahıcdan, Başqaldan buraya bir neçə ailənin köçməsi və daimi məskunlaşmasına səbəb olub. Mədarlıq, bağçılıq və ökiçilik əhalinin məşğul olduğu ənənəvi təsərrüfat sahələridir. Cəməstin kəndin mənsəyi haqqında məlumatları maraqlı və təzədir. Bəziləri bu kəndin Suriyadan gəlmiş bir xan

tarafından yaradıldığını deyir. Digərləri isə bildirirlər ki, kənd Bakının Suraxanı kəndindən gələnlər tərəfindən salınmışdır. Lakin bu versiyaların heç birini sübut edərkən tarixi mənbələrə rast gəlmədik. Şirvanın bu bölgəsini tədqiq edən araşdırıcılar da məsələyə dair yekdill qərara gələ bilməmişlər. Kənddə Fəhruz Əsədovun ailəsi ilə tanış oluruq. Fəhruz kişi bizi kəndin maraqlı keçmiş, əhəli haqqında məlumatlandırır. Vaxtilə kəndi əhatə edən meşələrdə boyaq bitkiləri toplayanlar haqqında danışır. Talibə Əsədova bildirir ki, burada xalçaçılıq işini bilənlərin sayı o qədər də çox olmayıb. Lakin Suraxanıda çoxlu güllü palazlar toynub. Ağbırçaq nəonin dediyinə görə, indi həmin palazlar bu kənddən gələn çox qızların evlərini bəzəyir. Talibə xanım kənddə vaxtilə Dursun Əsədovun, Təmmilə Umudovun və digərlərinin xalça toxudularını bildirir. Biz onun tikmələri ilə də tanış oluruq. Bu tikmələr onun gənclik illərinin yadigarıdır.

...Səfərimizi Suraxanı kəndi ilə tamamladıq. Kənd sakinlərindən biri "Burdan daha yaxın düşəcəyəm" deyərək məşəyə düşən daşlı-kəsəkli yolu göstərir. "Yaxın" yolun mənzərələri vahiməli idi. Yaxıya düşməkdə hansı yola gəldiyimizi müəyyən edə bilmədik. Çətin oldu. Yalnız Bakı-İsmayıl yolu çərdandan sonra "yaxın" yolun səfərin əvvəlində dağın başından düş əyənədək uzanan cığır olduğunu anladım. Hər səfərin öz həyəcanı olur. Dilmən, Hacman, Xatman, Kalva və Suraxanı səfərlərindən də "Azərbaycan xalçaları" jurnalına xoş təəssürlər, rəngli fotoşəkillər və "yaxın yol" həyəcanı yadigar qaldı.

